

Het matteüseffect

We zouden het hebben over gevolgen van de coronacrisis en de betekenis daarvan voor het kerk-zijn. Dat was een thema dat naar voor kwam uit onze zoombijeenkomst vorige week.

Ik werd de voorbije weken geraakt door de uitdrukking: Er zijn veel mensen die dubbel getroffen worden door deze crisis. Met andere woorden, zij hadden het al moeilijk en krijgen het door de lockdownmaatregelen nog moeilijker. In ons gespreksrondje, zondag hoorden we best wel wat van die situaties: alleenstaande ouders die nog meer met alles alleen staan. Jongeren die al teveel voor het scherm zaten, die nu constant hun schermpjes gebruiken, alleenstaande ouderen die al niet veel contacten meer hadden, worden nu soms helemaal van de wereld afgesloten. Gezinnen die het al moeilijk hadden van tevoren, die ervaren nu nog meer stress en de spiraal van negativiteit kan makkelijk aandikken. Mensen die al kleine lonen hadden, krijgen soms nog minder inkomen in deze periode. Het dubbel getroffen worden, vinden we terug in de parabel van de talenten. Wie heeft, zal ontvangen, wie niet heeft zal wat hij heeft, ook nog kwijtraken. Deze verzen zijn zo beroemd geworden, dat de economen ze kennen, de sociologen, de pedagogen, ... onder de naam: het matteüseffect.

Maar vooraleer we meegesleurd worden in deze wereldse interpretatie, is het uiteraard belangrijk om eerst de tekst in zijn geheel te gaan lezen.

De parabel van de talenten volgens Matteüs.

¹⁴Of het zal zijn als met een man die op reis ging, zijn dienaren bij zich riep en het geld dat hij bezat aan hen in beheer gaf. ¹⁵Aan de een gaf hij vijf talent, aan een ander twee, en aan nog een ander één, ieder naar wat hij aankon. Toen vertrok hij. Meteen ¹⁶ging de man die vijf talent ontvangen had op weg om er handel mee te drijven, en zo verdiende hij er vijf talent bij. ¹⁷Op dezelfde wijze verdiende de man die er twee had gekregen er twee bij. ¹⁸Degene die één talent ontvangen had, besloot het geld van zijn heer te verstoppem: hij begroef het.

¹⁹Na lange tijd keerde de heer van die dienaren terug en vroeg hun rekenschap. ²⁰Degene die vijf talent ontvangen had, kwam naar hem toe en overhandigde hem nog vijf talent erbij met de woorden: "Heer, u hebt mij vijf talent in beheer gegeven, alstublieft, ik heb er vijf talent bij verdiend." ²¹Zijn heer zei tegen hem: "Voortreffelijk, je bent een goede en betrouwbare dienaar. Omdat je betrouwbaar bent gebleken in het beheer van een klein

bedrag, zal ik je over veel meer aanstellen. Wees welkom bij het feestmaal van je heer.”²²Ook degene die twee talent ontvangen had, kwam naar hem toe en zei: “Heer, u hebt mij twee talent in beheer gegeven, alstublieft, ik heb er twee talent bij verdiend.”²³Zijn heer zei tegen hem: “Voortreffelijk, je bent een goede en betrouwbare dienaar. Omdat je betrouwbaar was in het beheer van een klein bedrag, zal ik je over veel meer aanstellen. Wees welkom bij het feestmaal van je heer.”²⁴Nu kwam ook degene die één talent ontvangen had naar hem toe, hij zei: “Heer, ik wist van u dat u streng bent, dat u maait waar u niet hebt gezaaid en oogst waar u niet hebt geplant,²⁵en uit angst besloot ik uw talent te begraven; alstublieft, hier hebt u het terug.”²⁶Zijn heer antwoordde hem: “Je bent een slechte, laffe dienaar. Je wist dus dat ik maai waar ik niet heb gezaaid en oogst waar ik niet heb geplant?²⁷Had mijn geld dan bij de bank in bewaring gegeven, dan zou ik bij terugkomst mijn kapitaal met rente hebben terugontvangen.²⁸Pak hem dat talent maar af en geef het aan degene die er tien heeft.²⁹Want wie heeft zal nog meer krijgen, en wel in overvloed, maar wie niets heeft, hem zal zelfs wat hij heeft nog worden ontnomen.”³⁰En die nutteloze dienaar, gooi die eruit, in de uiterste duisternis, waar men jammert en knarsetandt.”

Dus... Een heer gaat weg en geeft zijn bezit in beheer aan zijn dienaars. Dat is herkenbaar. We hebben van onze Schepper de aarde gekregen om haar te bewerken en te bewaren. – Niet altijd even gemakkelijk – de markt vraagt blinkende perfecte appels, mens en dier strijden om de ruimte, waar zit de menselijke verantwoordelijkheid wanneer dieren virussen overdragen... Het beheer van wat God ons gegeven heeft, is een enorm pakket. En waar is de Heer nu? Waar is Hij wanneer zaken écht verkeerd dreigen te gaan? Hebben we niet vaak dat gevoel, dat de Heer op reis is?

De gelijkenis werd door Jezus uitgesproken, met het oog op de tijd waarop hij niet meer onder de mensen zou zijn. De Heer gaat op reis en komt terug. Zoals vorige week in de Jacobusbrief merkten we dat de terugkomst van de Messias voor de eerste christenen en de eerste gemeenten van zeer groot belang was. Ze leefden en geloofden in dat perspectief! Gelijk wat er gebeurde – en dat was wel wat – ze konden niet aan deftig werk geraken, hun familie keerde zich van hen af, ze werden vervolgd, gelasterd, achternagezeten, er waren geweldplegingen en executies, ... - gelijk wat er gebeurde werd in het perspectief van die hoop gezet: Jezus komt terug. Het duurt niet lang meer. Het Koninkrijk van God is nabij!

Ook wij leven nog steeds in een tijd waarin de Messias niet meer tussen de mensen verschijnt. Wij moeten het doen met een onzichtbare God, en af en toe is dat zeer moeilijk. We krijgen natuurlijk wel richtlijnen om dit leven zo

goed mogelijk te leven, om de tijd die we krijgen zo goed mogelijk te benutten voor Gods Koninkrijk. Een typische tekst daarvoor is de gelijkenis van de talenten.

Een heer ging op reis en gaf zijn dienaren een aantal talenten elk naar wat hij aankon. Het is goed om te weten dat het woord dat hier gebruikt wordt een gewicht aanduidt in zilver, dus een munteenheid. Door de eeuwen heen is het woord talent van betekenis veranderd, van munteenheid naar een bepaalde gave. De stam van het woord talent, zeg maar de betekenis vooraleer het Latijn en het Grieks volwassen talen waren, komt van “dragen, verdragen, dulden”. Elk kreeg dus talenten, naargelang hij dragen kon, naargelang hij daar iets mee aankon. Naargelang hij daar iets mee kon doen in Gods Koninkrijk...

De dienaars zijn dus ongelijk begonnen. De één kon vijf talenten aan, de ander twee, een derde kreeg maar één talent.

Het is de pijnlijke waarheid van hoe het mensenleven in elkaar zit. De start is al niet gelijk. Wat zeg ik, zelfs het leven in de baarmoeder is voor de één rustig en moet voldoende voedingsstoffen en voor een ander proberen te overleven onder ondervoeding of giftige stoffen uit het leven van de moeder. De één is heel erg welkom, de ander heel wat minder...

Ook in de coronacrisis zie je heel duidelijk het verschil in de start. Gezinnen die sterk staan met niet al te veel problemen, in vergelijking met gezinnen in kansarmoede, met kinderen die al taal- of andere problemen hebben... Wie kan het meeste stress aan? Mensen die al zwakke luchtwegen of andere onderliggende problematiek hebben in vergelijking met mensen die niets ernstigs mankeren. Wie kan het meeste virus aan? Mensen die goed verdienen of mensen die het moeilijk hebben rond te komen. Wie kan de meeste crisis aan? Mensen die gewoon zijn op zichzelf te leven of mensen die zeer afhankelijk zijn van sociale contacten om zich goed te voelen. Wie kan het meeste social distancing aan?

De parabel van de talenten focust op de verschillen tussen mensen. Die verschillen geven uiteraard ook een verschillende uitkomst. De dienaar met vijf talenten heeft er vijf bijverdiend. Die met twee talenten heeft er twee bijverdiend. En hoe reageert de heer? Super, bij allebei. Ze zijn trouw geweest, ze hebben gedaan wat ze konden. Eruitgehaald wat eruit te halen viel. Het is goed om hier eventjes te pauzeren.

De één kreeg vijf talenten en de ander twee. Het is wat het is. Je hebt maar die en die mogelijkheden. Ik kan allerlei soorten acties gaan bedenken die ik zou kunnen ondernemen om solidair te zijn met mensen, maar ik heb zelf al bijna geen adem meer, terwijl ik maar halftijds meer werk en gewoon mijn kinderen

opvoed. Maar als ik – met die twee dingen die ik gekregen heb – in deze moeilijke tijden daar het beste uit kan halen, dan is de heer tevreden. Ik heb niet meer tijd en niet meer mogelijkheid. Deze tijd wordt gekenmerkt door machteloosheid. En door mensen die ook heel creatief zijn om toch iets leuks voor anderen te doen.

En dan komen we tot de derde dienaar. Hij doet niets met het talent. Hij begraaft het... Begraven klinkt nooit goed. We associëren het met dood. Hij kan het nochtans ongeschonden teruggeven, het talent dat hij kreeg, maar dat is niet genoeg.

Wij hebben de aarde gekregen... om ze te bewerken en te bewaren. Als we ze alleen maar zouden bewaren, zou er niet veel te eten zijn. Met datgene wat we krijgen, onze talenten, ons bezit, onze kinderen, het leven zelf... is het kennelijk de bedoeling daar iets goeds mee te doen. Als we er niets goeds mee doen, als we er integendeel slechte dingen mee doen, dan krijgen we dat eerst of laatst terug. Is het niet op die manier dat we de coronacrisis cadeau hebben gekregen?

Toch blijven we hier met vragen zitten. Moet iemand in de uiterste duisternis gegooid worden, omdat hij iets gewoon spaart? En de heer, is dat dan de messias? Maar hij wordt hier voorgesteld als iemand die over lijken gaat om winst te halen???

Er zijn theologen, dan noem ik bv. Elisabeth Dowling, die het verhaal hebben omgedraaid. Zij zegt: het gaat hier om een onrechtvaardige heer, die twee dienaren heeft die meedoen in dat verdorven systeem en één dienaar die durft om ertegenin te gaan. Hij is bereid om daarvoor in de uiterste duisternis geworpen te worden. De derde dienaar is dus de held...

Prachtig verhaal, kun je je zo aan optrekken ! Helaas ben ik er niet van overtuigd dat dat de goede interpretatie is, omdat het geheel van de tekst in een reeks staat die over het koninkrijk van God gaat. En een gelijkenis laat altijd vragen achter. Als je zegt dat je vader een beer van een mens was, dan gaan we ook niet zoeken naar zijn voetafdruk of naar zijn winterslaap... je kunt niet alles van een beeld vergelijken. Met de gelijkenissen van Jezus is het net zo. Maar voor dit verhaal staat de gelijkenis van de wijze en de dwaze maagden. Het gaat om de heer die terugkomt en de vraag: wat zal hij vinden?

Wat vindt de heer? Mensen die iets doen met de talenten die ze kregen en mensen die er niets mee doen. De mensen die er wel iets mee doen, wat gebeurt daarmee? Zij worden aangesteld over veel. Zij krijgen een grotere verantwoordelijkheid. Hij die de verantwoordelijkheid over een klein iets had

en zelfs dat niet kon, die krijgt geen verantwoordelijkheid, die past ook niet in het koninkrijk.

In deze crisis heeft ook iedereen, hoe klein of hoe groot ook, zijn verantwoordelijkheid te nemen. Met mensen die de gouden regels, die leven betekenen voor de hele maatschappij begraven en aan hun laars lappen, zijn we niks.

We zijn nog niet klaar met de parabel, want er staat nog een vers in dat bijzonder beroemd is geworden en de wereld rondgaat als het matteuseffect.

²⁹Want wie heeft zal nog meer krijgen, en wel in overvloed, maar wie niets heeft, hem zal zelfs wat hij heeft nog worden ontnomen.

Let wel dat het gaat om het Koninkrijk. Wat je hebt opgebouwd, wordt steeds groter. Als je liefde leert, als je geduld leert, als je eerlijkheid leert, als je behulpzaam bent, als je nederig bent, als je je kwade gedachten uitbant... dan word je groter in het koninkrijk en dan kan er jou meer worden toevertrouwd. Dan stuurt God misschien mensen op je pad die het zwaar hebben, omdat Hij weet dat hij jou kan vertrouwen...

Natuurlijk heeft de wereld dit vers uit zijn context gerukt. Het zou toch niet kunnen dat Jezus zegt: wie arm is die zal nog armer worden, hij moet het maar weten, wie rijk is zal nog rijker worden. Dat kan onmogelijk een juiste interpretatie zijn.

Dat is wél, wat we in het gewone leven zien, daar waar Gods koninkrijk niet of bijna niet aanwezig is.

We zien het matteuseffect in deze coronatijden zeer duidelijk. Kwetsbare gezinnen kunnen nu vaak niet meer naar de hulpverleningsinstanties toe – in de ergste gevallen gaan de hulpverleners aan huis, dat is al zeker niet het geval nu. Wie digitaal al heel sterk stond, die vergroot nu zijn contacten, wie aan de andere kant van de digitale kloof woont, die verliest nog de weinige contacten die hij al had.

Maar in plaats van te berusten in dit principe, in plaats van het wetenschappelijk te verifiëren, worden wij juist opgeroepen om onze talenten te gebruiken om het om te draaien. Om in Gods koninkrijk te werken en de mensen en goederen die ons zijn toevertrouwd zo te beheren dat onze God, er tevreden mee is. Dat is de gezamenlijke winst die we allen beogen. Dat het iedereen wél mag gaan!

Daartoe mogen wij op weg, elke dag. In coronatijden kan dat een hele opgave zijn, want je wilt wel, maar je kunt niet en mag niet. Het gaat erom dat we doen wat we kunnen, die met twee talenten verdiende er twee bij en dat was prima, maar het gaat er ook om dat dat wat we wél kunnen, dat we dat ook doen.

Gebed

Eeuwige God,

Bij U mogen we komen om te zuchten en om op te ademen,

Want bij U vinden we het leven.

Alles hebt U ons gegeven. Het komt van U en het keert naar U terug.

U gaf ons uw Geest en uw Woord, opdat het niet vruchteloos terugkeert.

U gaf ons gemeenschap, omdat wij zo meer mens kunnen zijn

U gaf ons mensen, opdat uw liefde kon rondgaan in de wereld.

Eeuwige, wees ons allen nabij in deze moeilijke tijden. In de eenzaamheid, in de afgeslotenheid, in het niet benoembare, in de ziekte, in de angst, in de machteloosheid, in de emotie.

Zend ons uw geest, opdat wij uw woord verstaan, dat het in ons hart blijft hangen, datgene wat elk van ons moet horen. Dat we de moed hebben om er iets mee te doen, de inspiratie vinden, de creativiteit. Opdat wij mogen meewerken aan uw koninkrijk waar alles helemaal anders is dan de principes van de wereld om ons heen.

Laat maar komen, uw vrede, laat komen, uw liefde, vul ons met hoop!

In de naam van Jezus, die dat alles in zich had en uit zich liet stromen,

Die alles wat hem was toevertrouwd heeft ingezet voor ons allen. Dat Hij in heerlijkheid mag komen en de vruchten van uw koninkrijk onder ons kan vinden. Amen.

